

PETER FREDERIKSEN

DET TREDIE RIGE

FÆLLESSKAB OG FORBRYDELSE

2. UDGAVE

SYSTIME >

Weimarforfatningen

Den 11. august 1919 var nationalforsamlingen færdig med forfatningen, der fastslog, at Tyskland var en republik, hvis udøvende magt lå hos rigspræsidenten, som skulle vælges af befolkningen for en syvårs periode. Rigspræsidenten fik en række vidtgående beføjelser, der placerede ham meget centralt i forfatningen. Det var således formelt ham, der udnævnte og afskedigede rigskansleren og rigsregeringen. Men fremfor alt stod forfatningens paragraf 48 til hans rådighed. Ifølge denne paragraf kunne rigspræsidenten sætte forfatningen ud af kraft og lovgive ved hjælp af dekretter.

Den lovgivende magt lå hos rigsdagen, hvis medlemmer skulle vælges for 4 år ad gangen. Valgret havde både kvinder og mænd over 20 år. Antallet af pladser i rigsdagen afhang af valgdeltagelsens størrelse, således var der i 1918 423 pladser og i 1933 647 pladser.

De tyske delstater blev bibeholdt og blev i forfatningen kaldt länder, der hver fik sit eget lokale parlament (landdagen) og delstatsregering. I en lang række anliggender havde landdagen den lovgivende magt, men i vigtige nationale spørgsmål som eksempelvis den tyske udenrigspolitik, var landdagen underlagt rigsdagen. Ved siden af rigsregeringen var et rigsråd, der bestod af repræsentanter fra de enkelte delstatsregeringer.

På mange måder var Weimarforfatningen et mønstereksempel på en demokratisk forfatning, men for den almindelige tysker var den demokratiske proces, der foregik i Weimar ikke til at forstå. De var i kejsertiden blevet opdraget til, at kejsers ord var lov, og at de ikke selv havde nogen indflydel-

se på de politiske beslutninger. Nu var det pludselig folket selv, der skulle tage beslutninger og bestemme landets udvikling.

Fredskonferencen i Versailles

Mens man i Weimar var i gang med at udarbejde den nye demokratiske forfatning, samledes stormagterne på slottet i Versailles for i fællesskab at sætte betingelserne for freden.

Den fælles holdning var, at Tyskland havde tabt krigen og nu skulle betale regningen. Den længe ventede franske revanche fra nederlaget 1870-71 var nu kommet, hvilket den franske ministerpræsident heller ikke lagde skjul på, da han med ordene "regnskabets time er kommet" overrakte fredsbetingelserne til den tyske delegation under ledelse af Ulrich Graf von Brockdorff-Rantzau.

Alsace-Lorraine, som Tyskland havde erobret fra Frankrig i 1870-71, skulle leveres tilbage, og det tyske Saar-område kom under fransk kontrol i 15 år. Der blev foretaget flere grænserevisioner ud fra Wilsons bestemmelse om nationernes selvbestemmelsesret. Eksempelvis den dansk-tyske grænse i Slesvig-Holstein, der blev fastsat efter folkeafstemningen i 1920.

Stormagterne gjorde Tyskland eneansvarlig for krigen og pålagde landet at betale en enorm sum i krigsskadeserstatning, i alt 132 milliarder guldmark. Dertil kom, at den tyske hær skulle reduceres til 100.000 mand, den tyske flåde skulle begrænses, og grænselandet (det såkaldte Rhinland) til Frankrig skulle demilitariseres.

Den tyske delegation havde ingen muligheder for indsigelser, men blev tvunget til at acceptere fredens vilkår. I

3

Gadekampe og økonomisk kaos, 1919-23

Tiden efter krigsafslutningen var præget af sult og nød. Det var svært at få fat i mad og endnu sværere at få arbejde. Krigen havde ødelagt det tyske produktionsapparat og elendigheden forværredes af den strenge vinter.

Pengenes købekraft blev mindre og mindre, og et år efter krigens afslutning var markens værdi kun cirka en femtedel af værdien før 1914. Når pengene bliver mindre og mindre værd, taler man om inflation. Den hastigt voksende inflation gik ud over alle de mennesker, der ud af deres lille løn havde lagt penge til side til sikring mod sygdom og alderdom. Deres sparepenge skrumpede i løbet af kort tid ind til det rene ingenting. Snart var hele den tyske middelklasse kastet ud i dyb fattigdom. Mange familier solgte alt hvad de havde, for at holde den værste sult fra døren. På dette tidspunkt led mange tyskere regulær hungersnød, og det lod til, at elendigheden aldrig ville tage en ende.

Hungersnøden og befolkningens lidelser affødte en dyb bitterhed, der rettede sig mod systemet og den nye demokratiske regering. Man mindedes de gode gamle dage under kejseren, hvor der havde været nok at spise – og så havde der været ro og orden, ikke gadekampe og uroligheder.

Det var svært for mange nødstedte tyskere at forstå, at det var kejseren og

generalerne, der var ansvarlige for krigen.

Inflationen

De skiftende regeringer forsøgte at få genoprettet økonomien og i første omgang at få styr på den stigende inflation. Inflationen opstod, fordi de enorme krigsomkostninger var blevet finansieret ved hjælp af lån, der nu skulle betales tilbage. Tilbagebetalingen skete dels ved at forhøje skatterne dels ved forøget udstedelse af pengesedler. Dermed kom der flere penge i omløb, der samtidig blev mindre og mindre værd.

I første omgang havde inflationen ikke nogen negativ effekt på den tyske produktion. Det hang sammen med, at fabriksejere opkøbte fabrikker for lånte penge, som de senere betalte tilbage med et beløb, hvis værdi var mindre end det, de havde lånt. På den måde tjente storindustrien ligefrem på inflationen, men på længere sigt blev også de ramt på grund af befolkningens ringe købekraft.

Også arbejdsløsheden faldt i begyndelsen af 1920'erne, hvilket primært skyldtes en arbejdsfordeling, som var blevet indført i 1918, hvor det blev pålagt alle tyske firmaer at genansætte de tidligere ansatte, der nu vendte hjem fra krigstjeneste.

I Weimarrepublikkens Tyskland blev kvinderne moderne og mere selvbevidste, udadvendte og økonomisk uafhængige. Samtidig blev prostitutionen en almindelig del af gadebilledet. Det kan diskuteres om billedet forestiller to overklasse-kvinder eller to prostituerede. Hvad på billedet taler for, at kvinderne er prostituerede? Berlin 1929.

4

Nazisme og økonomisk stabilitet, 1923-28

Efter det mislykkede "Ølstuekup" i München blev NSDAP, SA og avisen Völkischer Beobachter forbudt. Hitler og en række af oprørets ledere blev anklaget for statsforræderi. Man skulle tro, at en retssag med så åbenlyse beviser på højforræderi mod staten ville medføre udvisning af Hitler fra Tyskland. Men Hitler brugte retssagen til endnu et angreb på republikken. Det lykkedes ham at gøre retssagen til en personlig triumf, der reelt vendte nederlaget til sejr. Når det lykkedes ham at slippe med en særdeles mild dom på kun 5 års fængsel, skyldes det de særlige politiske vilkår i Bayern. Som i andre lignende sager vendte dommerne det blinde øje til truslen fra højre og favoriserede modstanderne af republikken.

Kejsertiden lever videre

Bag den nye republiks ydre levede ånden fra kejsertiden stadigvæk. Officererne i rigsværnet stammede fra den kejserlige hær, og kejsertidens preussiske ånd og nationalisme prægede stadig officerkorpset. De var ikke tilhængere af demokratiet. Og embedsmændene og dommerne, der skulle føre de nye demokratiske love ud i livet var de samme som havde fungeret under kejseren. De fleste af dem foretrak stadig kejserstyret fremfor republikken.

Tabel 1

Retsvæsenets behandling af politiske mord 1918-22

politisk mord begået af	venstre orienterede		højre orienterede	
Antal mord	22		354	
Antal domsfældelser	38		24	
Antal frifindelser	0		23	
Straffens varighed pr. mord	15 år		4 mdr.	
Antal henrettelser	10		0	

Kilde: Finn Held og Poul Thomsen: *Nazismen*, s. 35

Hitler i fængsel

Mens Hitler og de andre kupmagere måtte i fængsel, blev det nu illegale nazistparti videreført af Alfred Rosenberg. Forbudet mod partiet medførte i første omgang, at de fleste af partiets cirka 55.000 medlemmer meldte sig ud. Uden Hitler som fører opstod der uoverensstemmelser internt i partiet, der langsomt var ved at falde fra hinanden. Tiden omkring Hitlers fængselophold i 1923-24 viser, hvilken stor betydning Hitler havde for bevægelsen, og det må nok fastslås, at uden Hitler (eller en tilsvarende karismatisk leder) havde nationalsocialismen efter 1924-25 ikke udviklet sig til den politiske kraft, den blev.

Mein Kampf

Hitler blev løsladt allerede i december 1924 – altså kun 13 måneder efter dommen. Fængselsopholdet i Landesberg uden for München blev ikke nogen videre streng tid for ham. Han havde ret frie rammer og fik mulighed for at diskutere politiske emner med de andre fænglede nazister. Men først og fremmest fik han tid til at tænke over sin politiske fremtid, og hvad det fejlslagne kupforsøg kunne lære ham. Hitler erkendte, at Weimarrepublikken ikke kunne væltes med magt. Vejen til magten måtte gå gennem de legale politiske og demokratiske kanaler.

Hitler så sig selv som folkefører for en politisk bevægelse, der skulle "redde" Tyskland. For at dette kunne lykkes, måtte han vise befolkningen, hvem han var, og hvad han stod for. Førerrollen skulle bygges op og legitimeres. Som et middel til at nå dette mål skrev Hitler sit næsten 800 siders værk Mein Kampf, der udkom i 1925.

Hovedformålet med Mein Kampf var at underbygge hans personlige rolle i fremtidens Tyskland. I et selvhøjtideligt sprog med lange og kedelige sætninger gav han sit syn på næsten alt lige fra filosofi og kunst til økonomi og kultur. Han ville vise folket, at han havde kendskab til alle livets forhold. Bogen fortæller Hitlers egen livshistorie med sentimentale skildringer af barndomshjemmet og hans heltmodige indsats ved fronten under 1. verdenskrig. Mein Kampf var også Hitlers opgør med systemet, hvor han fremlagde sine politiske og ideologiske holdninger.

Betragtet som kilde er Mein Kampf først og fremmest interessant på grund af den verdensopfattelse, der kommer til udtryk. Det er en verdensopfattelse,

der er præget af anti-marxistiske og anti-semitiske holdninger, som sammenkædes med ideen om tysk livsrum (Lebensraum) i Østeuropa og det daværende Sovjetunionen. Uden dette livsrum kunne den tyske nation ikke overleve mente Hitler.

Bogen blev udgivet i mere end 10 millioner eksemplarer, heraf cirka 30.000 inden nazisterne kom til magten i 1933. Når Mein Kampf kom i så enormt et oplag, skyldes det ikke værkets litterære kvalitet, men at det efter 1933 nærmest blev enhver tyskers borgerpligt at have et eksemplar af nazismens bibel stående på bogreolen. Uden for partiet kom bogen formentlig ikke til at spille den store rolle. Mange havde bogen, men læste den ikke, og selvom den indeholder Hitlers

Forste annonce for Hitlers bog "Mein Kampf" fra 1924 med den meget grundige titel "4½ års kamp mod løgn, dumhed og fejghed".

Franz Eher Nachf. G. m. b. H.
Deutschösterreichische Verlagsbuchhandlung
München • Turndorferstr. 19

4½ Jahre Kampf
gegen Lüge, Dummheit und Feigheit
Eine Abrechnung von Adolf Hitler

Der Mensch
„Der Mensch hat ge-
ankert, er trachtet allen
Lüge, er strebt zu
Stimmen, Arbeit zu
Sinn und Verstand.
Aber von beiden be-
steht eben der Men-
sch. Das ist es, was
aus ihm ein Mensch
macht.“
Ein Mensch der sein
menschliches Erbe
Nur

og visioner for fremtiden, var det ikke bogen, der fik Hitler til magten. Det var derimod hans taktiske evner og håndtering af politikken.

Nazistisk ideologi

Nazismen gjorde op med de grundlæggende demokratiske rettigheder, som de vestlige demokratier har bygget på siden den franske revolution fra slutningen af 1700-tallet. Nazisterne opfattede fundamentalt mennesket som ulige og forkastede dermed ideerne om det frie og lige menneske. Demokratiet skulle erstattes af en autoritær stat ledet af føreren, som varetog statens interesser og krævede absolut lydighed af folket.

Ligesom i naturen måtte samfundet ledes af de bedst egnede. Nazismen var inspireret af den engelske naturforsker Charles Darwin, der i 1859 udsendte sit hovedværk "On the Origin of Species by Means of Natural Selection" (på dansk: Om Arternes Oprindelse ved Kvalitetsvalg). Darwin mente, at naturen udviklede dyrearterne, så de bedst egnede overlevede i en eksistenskamp og derved kunne føre arten videre. Nazisterne overførte denne tankegang til mennesker. Ifølge denne såkaldte socialdarwinisme, måtte de svage i samfundet underordne sig de stærke. Den stærkeste var føreren, og han var mest velegnet af den grund, at netop han var fører. Fører var han nemlig aldrig blevet, hvis han ikke besad de stærkeste egenskaber.

Det var føreren, der fortolkede og definerede folkets interesser, og det var ham, der udstedte ordre, og havde ansvaret for staten. Kommandovejen var oppefra og ned. Til gengæld havde underførere og befolkningen ansvar opad i systemet. Den betingelsesløse lydighed

overfor staten og føreren blev et af de centrale punkter i nazistaten. Hitler formulerede det således i Mein Kampf: "Intet er muligt, hvis ikke én vilje befaler, så alle andre må adlyde, begyndende oppefra og sluttende længst nede".

Racelæren

Racelæren var det, der adskilte den tyske nazisme fra den italienske fascisme, og var et bærende element i den nazistiske ideologi. Men Hitler og de tyske nazister opfandt ikke antisemitismen (jødehadet). Antisemitismen var et gammelt fænomen, der havde rødder tilbage i oldtidens Europa, hvor vi kender beretninger om jødeforfølgelser i både Egypten, Grækenland og i Romerriget. Med den kristne kirkes udbredelse i Europa i middelalderen voksede antisemitismen, og jøderne blev forfulgt, blandt andet fordi man sagde, at de havde slået Kristus ihjel.

Selv om der efter den franske revolution fulgte demokratiske forfatninger, der gav jøderne borgerlige rettigheder, lurede antisemitismen stadig under overfladen i mange europæiske lande. Da Weimarrepublikkens forfatning blev udarbejdet af blandt andet jøden Hugo Preuss, var mange tyskere ikke sen til at stemple den som "jøderepublikken".

Ifølge Hitler foregik der en kamp mellem racerne, hvor den stærkeste (arieren) ville vinde over den svageste (joden). Arieren var bærer af den tyske kultur og skulle derfor ikke blandes med svagere racer som eksempelvis jøderne. Det ville betyde den tyske kulturs undergang. Arierne var i stand til at tænke på fællesskabet og samfundet. Derved var de ifølge Hitler forskellig fra jøderne, der kun tænkte på sig selv.

Organismeteorien

Nazisterne opfattede samfundet som en helhed eller organisme. Lederen af det danske nazistparti Fritz Clausen udtrykte den totale organismetanke meget klart: "Den nationale socialist føler sig som et blad på folkestammen, som et blad, der må visne og forgå; men som gennem livet har bidraget til, at stammen kan bestå og stadig er i stand til at frembringe fornyet udtryk for den evige ide. Og som et træ er organiseret i enkelte væv, der i fællesvirke opretholder træets liv, sådan vil nationalsocialismen også organisere folket inden for korporative enheder, der ikke som klassepartierne skal virke imod hinanden, men som skal virke sammen som cellerne i en levende organisme".

Nazismen var altså vendt både mod socialismens grundtese om klassekamp og mod liberalismens opfattelse af det enkelte individs ret til frihed. Man hævdede, at enhver havde en plads i systemet, og alle var afhængige af hinanden og uundværlige for systemets fortsatte beståen.

Ifølge den nazistiske statsopfattelse svarede parlamentarisme til, at hænder og fødder begyndte at give hjernen ordre. Politiske partier og interesseorganisationers indbyrdes kampe førte ifølge nazisterne til konflikter og kaos i samfundet.

NSDAPs organisation og struktur

I december 1924 blev Hitler løsladt, og kort tid efter blev forbudet mod NSDAP ophævet. Det blev starten på en ny partistruktur, der i modsætning til tidligere blev gennemført hierarkisk. Beslutningsprocessen blev centraliseret hos rigsledelsen i München, hvorfra udbredelsen og opbygningen af det landsdækkende

nazistiske partiapparat udgik. Som et direkte udtryk for partiets centralistiske struktur blev NSDAP organiseret i distrikter, de såkaldte *gaue*. Udbredelsen af disse *gaue* fik stor betydning for nazificeringsprocessen. I 1930 var der 30 *gaue*, der stort set svarede til et valgdistrikt, og hver *gau* blev ledet af en *gauleiter* (gauleiter), der fungerede som distriktets partileder og Hitlers stedfortræder. Hitler udpegede personligt *gauleiderne*, der på den måde blev tæt knyttet til ham og det sikrede, at det var partiets loyale ledere, der kom til at sidde på de mest betydningsfulde poster. Det var *gauleiderne*, der på landsplan udførte den nazistiske politik og propaganda. En af de mest betydningsfulde *gauleidere* var Joseph Goebbels i Berlin. Her indledte han et voldsomt angreb på socialdemokraterne og kommunisterne, som var hovedstadens stærkeste partier, samt naturligvis jøderne. Angrebene, der kom til udtryk i taler eller i ugebladet "Der Angriff", blev gennemført med en hidtil ukendt frækhed og stædighed. På den måde fik Goebbels en fremtrædende rolle i udbredelsen af nazismen i Berlin.

I 1925-26 opstod en række af de organisationer, som senere skulle udgøre grundstammen i nazistaten. Hitlers personlig politikorps SS (Schutzstaffel) blev grundlagt i november 1925, og i 1926 genopstod SA. I samme periode blev Hitler-Jugend oprettet til organisering af unge drenge, og i 1929 kom pigeorganisationen Bund Deutscher Mädel til.

Med disse organisationer og den landsdækkende partiorganisation var det lykkedes nationalsocialisterne at skabe et organisatorisk net, der på én gang kunne kontrollere og styre det stigende antal tilhængere. Nettet fungere-

de på denne måde som en stat i staten.

Selvom NSDAP havde stigende medlemstilslutning og trods den stadig voldsommere propaganda, mistede partiet stemmer ved valgene i 1924 og 1928:

Tabel 2
NSDAPs stemmer ved rigsdagsvalgene 1924-28

	antal (mio.)	%	mandater	Rigsdags- mandater ialt
4/5-1924	1,9	6,6	32	472
7/12-1924	0,9	3,0	14	493
20/5-1928	0,8	2,6	12	491

Kilde: Finn Held og Poul Thomsen. Nazismen, s.218-219

Hovedårsagen til, at perioden 1924-28 blev den svageste i NSDAPs historie, var de stabile politiske og økonomiske forhold, der mindskede interessen for højreekstremistiske synspunkter.

Dawes-planen 1924

Som følge af de manglende tyske krigsskadeserstatninger og den franske besættelse af Ruhr-området, skulle en international kommission nu undersøge Tysklands evne til at betale den pålagte krigsskadeserstatning. Kommissionen blev ledet af amerikaneren Dawes.

Resultatet af arbejdet var den såkaldte Dawes-plan, der fastsatte en realistisk erstatningsbetaling der skulle betales over perioden fra 1924-28. Hovedideen bag Dawes-planen var, at kun et økonomisk sundt Tyskland var i stand til at betale, og derfor pegede kommissionen på en række forudsætninger for at gen-

oprette den tyske økonomi. Ifølge Dawes-planen skulle pengene til erstatningsbetalingerne finansieres via skatter og obligationer udstedt af industrien. For at give Tyskland en saltvandsindsprøjning blev der ydet internationale lån – primært amerikanske – på ikke mindre end 800 millioner mark. Allerede i slutningen af 1924 flød de internationale lån ind over Tyskland og erhvervslivet blomstrede atter op.

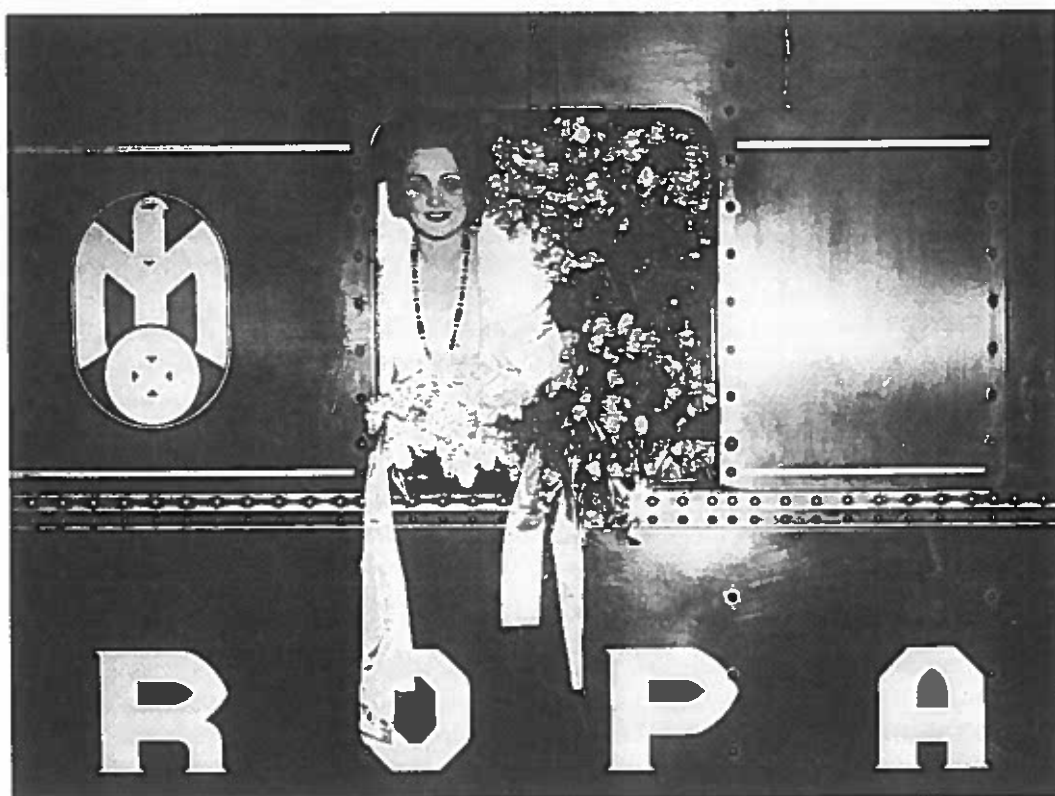
Med de amerikanske lån finansierede Tyskland sine erstatningsbetalinger, gammel gæld blev betalt, og man satte nye fabrikker igang eller udvidede de gamle. Produktionen steg, og der blev solgt flere varer til udlandet. Arbejdsløsheden faldt, og de højere lønninger forbedrede levestandarden i middelklassen og arbejderklassen.

Kartellerne

For at producere varerne så billigt som muligt og for at udnytte fabrikkernes maskiner mest muligt blev flere store virksomheder, der producerede de samme varer, lagt sammen i karteller. For at undgå indbyrdes konkurrence aftalte kartellernes virksomheder fælles priser og fordeling af markeder. Eksempelvis blev en række kemiske fabrikker sluttet sammen i I.G.Farben, som producerede syntetisk fremstillet olie og gummi.

Sammenlægningen af virksomheder i karteller betød, at størstedelen af den tyske industri blev samlet hos få meget magtfulde mænd, der således bestemte, hvad og hvor meget der skulle produceres og til hvilken pris.

De store lån kom således primært de store karteller til gode, der nemt udkonkurrerede de små håndværksprægede og mellemstore fabrikker. Selvom de be-

Marlene Dietrich fik sit internationale gennembrud i "Der blaue Engel" fra 1930. Det førte hende til Hollywood.

drede økonomiske forhold næsten havde fjernet det had som mange tyskere havde til systemet lige efter 1. verdenskrig, var der hos middelklassen stærk utilfredshed med karteldannelsen.

"De vilde tyvere"

I takt med den genoprettede økonomi blev de politiske forhold også mere stabile. Ikke mindst nød midterpartierne, der kæmpede for bevarelsen af republikken og demokratiet, godt af de stabile år.

Også det kulturelle liv blomstrede, og inden for billedkunst, litteratur, teater og arkitektur gjorde Weimarrepublikken sig gældende. Man oplevede en kraftig kulturel opblomstring efter verdenskrigens triste år. Livet skulle leves, og 1920'erne kaldes da også for "de vilde

tyvere". Med jazz-musikken i forgrunden kom inspirationen blandt andet fra USA. Men ved siden af den amerikanske indflydelse var der en tendens til, at kunsten ikke blot skulle være underholdende og personlig, men også forholde sig kritisk og politisk til samtiden. På den måde blev Weimarrepublikkens kulturliv mangfoldig og udtryk for mange forskellige holdninger. Især Berlin blev hovedcenteret for det tyske kulturliv og blev internationalt kendt for sit pulserende liv, hvilket tiltrak mange af Europas kendteste forfattere, kunstnere og skuespillere. Berlin blev 1920'ernes kulturelle metropol.

Intern strid i NSDAP

Selvom forbudet mod NSDAP var blevet ophævet i 1925 havde Hitler stadigvæk forbud mod at holde offentlige taler. Forbudet blev ophævet i Bayern i 1927 og i de andre delstater i 1928.

Inden for partiet opstod der en gruppe af nationalsocialister omkring Gregor Strasser, der gik imod Hitlers politiske linie. Uenigheden drejede sig i hovedsagen om, hvad der kom først: det nationale eller det socialistiske.

Gregor Strasser var leder af partiet i det nordvesttyske industriområde, der var præget af storbyer med en stærk socialistisk arbejderbevægelse og anti-kapitalistisk middelklasse. Det var jo et noget andet miljø end det konservative

og katolske Bayern, hvor Hitler kom fra. For kredsen omkring Strasser var der ingen tvivl om, at partiet skulle føre en socialistisk politik. I 1925 formulerede Gregor Strasser det således: "Vi nationalsocialister har erkendt, at der findes en skæbne- og årsagsbestemt forbindelse mellem vort folks nationale frihed og de tyske arbejdstageres økonomiske befrielse. Vi har erkendt, at det kapitalistiske system med dets udbytning af de økonomisk svage, med dets tyveri af arbejdskraften fra arbejdstageren, med dets umoralske værdimåling af mennesker efter ejendom og penge i stedet for efter adel og præstation – at dette samfundssystem må udskiftes med et nyt, retfærdigt økonomisk system, med en tysk socialisme!" I januar 1926 fremlagde Strasser-fløjen et forslag til et nyt parti-program med overskriften "Den nationale socialisme".

Hitler kaldte partiets gauledere sammen i februar 1926, hvor Strasser blev pålagt at kalde sine synspunkter tilbage, og enhver videre diskussion om partiets politiske linie blev forbudt. Nok havde Hitler hermed standset diskussionen om partiets officelle linie, men diskussionen om partiets socialistiske elementer blev ført videre, blandt andet af Otto Strasser. Den interne strid i partiet blev først endelig skrinlagt ved de lange knives nat i 1934 (se kapitel 6).

Nazistisk plakat fra rigspræsidentvalget i marts/april 1932.

5

Krisen baner vej for nazisterne, 1928-33

På grund af de stabile økonomiske og politiske forhold blev perioden fra 1924 til 1928 de bedste år i Weimarrepublikkens historie. Men under overfladen var der tegn på, at de gode år snart var forbi.

Allerede i 1925 begyndte arbejdsløsheden atter at stige, omend antallet af folk uden arbejde var langt lavere end i begyndelsen af 1920'erne. I 1928 var mere end én million uden fast arbejde.

Tabel 3
Arbejdsløsheden og industriproduktionen, 1928-33

	Arbejdsløshed (mio.)	% af arb. styrken	Industriprod. (1928=100)
1928	1,4	8,4	100
1929	1,9	13,1	100
1930	3,1	22,2	87
1931	4,5	33,7	70
1932	5,6	43,7	58
1933	4,8	36,2	66

Kilde: Karl Christian Lammers: Fascination og forbrydelse, s.71-72

Der var flere grunde til, at arbejdsløsheden steg. Rationaliseringen indenfor industrien medførte effektivisering og dermed produktionsforøgelse. Men da efterspørgslen ikke fulgte med det større udbud af varer, faldt priserne. Det forsøgte industrien at løse dels ved at optage lån i udlandet og dels ved yderligere afskedigelse af arbejdskraft.

Børskraket i Wall Street

I USA var der fra århundredets begyndelse sket en kraftig mekanisering og effektivisering af industriproduktionen blandt andet på grund af samlebåndsteknikken. Men heller ikke i USA kunne efterspørgslen følge med. Folk anbragte ikke deres penge i virksomhederne på grund af afsætningsproblemer og faldende overskud, men forsøgte at tjene penge ved børsspekulation. Når efterspørgslen på aktier er stor, stiger kurserne – i 1929 steg kurserne på fondsbørsen i New York voldsomt. Der udviklede sig således et modsætningsforhold mellem de høje kurser og den stagnerende produktion. Det eneste, som holdt kurserne oppe, var efterspørgslen på aktierne. Kurserne toppede i september 1929, men pludselig den 23. oktober 1929 opstod der panik på børsen, og alle ville pludselig sælge. Kurserne faldt og faldt. De aktier, som dagen i forvejen havde haft en meget høj værdi, var nu pludselig næsten ingenting værd.

Konsekvenserne blev, at mange virksomheder lukkede, og antallet af arbejdsløse i USA steg voldsomt. Flere banker krakkede og trak nu sine lån tilbage fra udlandet – deriblandt også fra Tyskland.

Børskrakkets betydning for Tyskland

De amerikanske lån til de tyske virksomheder havde været den lim, som havde bundet den tyske økonomi sammen. Tilbagetrækningen af lånene betød, at flere tyske banker krakkede, og mange virksomheder fulgte med i faldet. Der var ikke penge til at betale lønninger, hvilket førte til massefyringer. Det amerikanske børskrak forstærkede således den stagnation, som havde præget Tyskland siden 1928. Arbejdsløsheden steg voldsomt, produktionsnedgang og økonomisk krise fulgte efter. Det blev det afgørende vendepunkt for NSDAP og deres kamp om magten.

Krisen alene kan ikke forklare nationalsocialisternes succes, men uden krisen ville Hitler og NSDAP næppe have fået den fremgang, som de fik.

De samfundsmæssige konjunkturer begyndte nu at arbejde for nationalsocialisterne, og NSDAP viste sig i stand til at udnytte konjunkturstrømmen. Nazisternes radikalisme og propaganda imod det bestående samfundssystem og Weimarrepublikken fik nu fat i den tyske befolkning.

Nazistisk gennembrud

I begyndelsen af 1930 begyndte tingene at flaske sig for nationalsocialisterne. Hitler og NSDAP var kendt overalt i Tyskland og havde vundet betydelig fremgang i flere delstater, hvor de nu i samarbejde med andre højregrupper dannede regering. Det var lykkedes nazisterne at få deres politiske budskaber igennem ved dels at deltage i det almindelige politiske arbejde, dels ved brug af illegale og uparlamentariske metoder – den kraftige brug af vold, terror og propaganda.

Ikke alene kunne nazisterne glæde sig over fremgangen, men også over at Weimarrepublikken kom i stadig større vanskeligheder på grund af den store arbejdsløshed på cirka 3 millioner tyskere. Det politiske systems troværdighed led alvorlige knæk, da det viste sig ude af stand til effektivt at bekæmpe krisen og dermed lindre tyskernes økonomiske smerte. Mange tyskere så krisen som et resultat af demokratiet og mistede derfor troen på denne nye styreform. Man skal huske på, at Tyskland kun havde haft demokrati i 10 år, og der var i tyskernes (og europæernes) øjne alternative styreform til demokratiet. Det er først efter 2. verdenskrig, at demokratiet vandt frem for alvor og får status som den eneste acceptable styreform.

Jordskredsvalget i 1930

Den 14. september 1930 skulle der være rigsdagsvalg. Med "uro, trang, tvang og forfølgelse blomstre vores afgrøde" udtalte Goebbels, og ved valget skulle afgrøden nu høstes. Nazisterne kom med en massiv og aggressiv valgkampagne til at beherske den offentlige scene. Med larmende og voldsomme SA-demonstrationer, masse møder og endeløse taler angreb de systemet og deres politiske modstandere, som var trængt helt i defensiven.

Valgkampagnens gennemgående tema var det demokratiske system, som nazisterne gav skylden for krisen og nøden i befolkningen. Hitler gav i sine taler de tyske vælgere lette forklaringer på krisen, men gav ingen konkrete svar på, hvordan nazisterne ville løse den. Hitler talte til de kriseramtes følelser, ikke til deres fornuft, og gav de

zisterne glæde sig også over at Weistadig større vand af den store i 3 millioner tyssters troværdigk, da det viste sig stivt at bekæmpe re tyskerne øko-ge tyskere så kri-f demokratiet og på denne nye sty-ke på, at Tyskland okрати i 10 år, og (og europæernes) former til demo-efter 2. verdens- andt frem for al- den eneste accep-

0
30 skulle der væ- ed "uro, trang, blomstre vores af- bels, og ved val- nu høstes. Nazis- assiv og aggressiv beherske den of- armende og vold- ationer, masse- angreb de syste- ske modstandere, defensiven.
gennemgående te- tiske system, som len for krisen og . Hitler gav i sine e lette forklaring- iv ingen konkrete zisterne ville løse de kriseramtes fø- ornuft, og gav de

Den økonomiske krise i Tyskland førte til en stigende tilslutning til den yderste højrefløj og venstre- fløj. Her kommunisterne, der havde kraftig fremgang 1930-33.

kriseramte bønder, middelstanden og arbejderne håb om fremtiden og love- de dem arbejde og bedre sociale for- hold.

Wilhelm Langhagel husker tilbage på en af Hitlers taler: "Hitler holdt en flammende tale - en "erklæring", som det kaldtes. Jeg var meget betaget, og det gjaldt alle, som jeg så omkring mig. Jeg ved ikke, hvad der gjorde så stort et indtryk, men der var vel tan- ker i det, som i forvejen havde tag i os. Dagen efter læste jeg talen, der var trykt i avisen, og jeg spurgte mig selv, hvorfor jeg var så begejstret. Der var i

virkeligheden intet, der betog mig, når jeg læste det".

Hitler talte med flere tunger. Hvis han talte til arbejderne var hans paroler "socialistiske", talte han derimod til bønderne eller folk fra middelstanden, formulerede han sig mere liberalt og antisocialistisk. Dertil kom, at han kun talte om utopier, og på den måde psyko- logiserede han krisen og kriseoplevel- sen, så tilhørerne vendte deres angst for undergang mod systemet.

Valget til rigsdagen i september 1930 blev en overvældende sejr til nazisterne. Fra at have været rigsdagens næst-

mindste parti med kun 12 rigsdagsmedlemmer blev nazisterne med sine 107 mandater rigsdagens næststørste parti. Valgets anden sejrherre blev kommunisterne, der med 77 mandater blev rigsdagens trediestørste parti.

Nazisternes enorme valgsejr og kommunisternes fremgang blev et vendepunkt i Weimarrepublikkens historie og rystede hele det demokratiske system. Med to store partier på de to ydrefløje var det ikke muligt at danne en regering, der hvilede på et parlamentarisk flertal. Rigspræsident von Hindenburg brugte derfor §48 i forfatningen og udnævnte et såkaldt præsidentialkabinet, det vil sige en regering, hvis medlemmer blev udnævnt direkte af rigspræsidenten. Efter valget udnævnte von Hindenburg Centrum-partiets leder Heinrich Brüning som rigskansler.

Hvem stemte på nazisterne?

Mere end 6 millioner tyskere (svarende til 18,3 % af vælgerne) stemte på NSDAP ved valget i september 1930. Men hvem var de nazistiske vælgere, der lod sig forføre af de nazistiske ideer om et nyt og anderledes Tyskland?

Stemmeprocenten gik frem med 7% og det formodes, at de fleste af de traditionelle sofavælgere denne gang stemte på NSDAP. For det andet fik NSDAP fat i vælgerne i landområderne, primært i de protestantiske nordvestlige dele af Tyskland.

For det tredje antages det, at NSDAP fik en stor gruppe af vælgere fra de borgerlige midterpartier, samt marginalvælgere fra de to arbejderpartier Socialdemokratiet og Kommunistpartiet. Endelig synes også en stor gruppe af helt unge

førstegangsvælgere, hvoraf mange var arbejdsløse, at have stemt på NSDAP.

Tabel 4

Valget 1930: NSDAPs stemmer i udvalgte delstater

Schleswig-Holstein	27,0%
Pommern	24,3%
Breslau	24,2%
Pfalz	22,8%
Ostpreussen	22,5%
Leipzig	14,0%
Berlin	12,8%
Niederbayern	12,0%
Oppeln	9,5%
Württemberg	9,4%

Kilde: Falter: Wahlen und Abstimmungen in der Weimar Republik

Kampen om magten

Den store tilgang til SA blev brugt til terror og voldelige aktiviteter, der understregede NSDAPs dobbeltkarakter. På den ene side forsøgte den nazistiske bevægelse at fremstå som en legal politisk organisation, på den anden side forsøgte SA med alle tænkelige midler at undergrave den demokratiske Weimarrepublik. Den massive SA-terror førte til forbud mod SA i april 1932.

I foråret 1932 trådte rigskansler Brüning fra Centrum-partiet tilbage og blev erstattet af partifællen, den stærkt konservative Franz von Papen. Kendetegnende for de regeringer, som von Hindenburg udnævnte i perioden 1930-33, var, at de var ledet af politikere, der havde rodder tilbage i kejsertiden. Og det samme gjaldt rigspræsidenten selv, der ikke lagde skjul på sine anti-demokratiske holdninger. Von Papen kunne ikke få støtte fra socialdemokraterne og kommunisterne, som Brüning havde

hvoraf mange var stemt på NSDAP.

SPDs stemmer i ud-

27,0%
24,3%
24,2%
22,8%
22,5%
14,0%
12,8%
12,0%
9,5%
9,4%

bstimmungen in der Weimar

til SA blev brugt til aktiviteter, der understøttede SA's dobbeltkarakter. SA søgte den nazistiske støtte som en legal politisk støtte på den anden side af alle tænkelige midler i det demokratiske Weimar. Den massive SA-terror blev introduceret i april 1932.

Hitler trådte ud af rigskanslerens rolle og blev genvalgt som rigskansler for den nazistiske parti tilbage og blev genvalgt som rigskansler i den kunstige situation, den stærkt nazistiske von Papen. Kender man Weimar-regeringerne, som von Papen kom til magt i perioden 1930-32, vil man se, at de fleste af politikere, der var kommet til magt i kejsertiden. Og von Papen selv, som rigspræsidenten selv, var på sine anti-demokratiske linier. Von Papen kunne ikke overbevise socialdemokraterne og kommunisterne om Brünings politik havde

fået, og følte sig derfor nødsaget til at samarbejde med nazisterne.

Hitler stillede to betingelser for at indgå et samarbejde med von Papen: For det første skulle der udskrives valg, og for det andet skulle forbudet mod SA ophæves. Begge betingelser blev indfriet.

Ophævelsen af forbudet udløste en sand SA-terror. I ugerne op til valget 31. juli 1932 blev der dræbt mere end 100 mennesker under politiske møder.

Valget blev endnu en sejr for det fremstormende nazistparti, der fik næsten 14 millioner stemmer og 230 medlemmer i rigsdagen. NSDAP var nu Tysklands største parti.

Med valgsejren i ryggen kunne Hitler stille nye betingelser for sin fortsatte støtte til von Papens regering. Denne gang krævede Hitler selv at blive rigskansler, hvilket von Papen naturligvis ikke ville gå med til. Da Hitler ikke ville støtte en regering ledet af von Papen, kunne der ikke dannes en regering med et flertal bag sig. Rigsdagen var endnu engang handlingslammet, og der måtte endnu engang udskrives valg.

Politisk kaos

Den tyske rigsdag var lammet, fordi partierne ikke kunne samarbejde om at løse krisen. I stedet blev Tyskland kastet ud i kaos, og situationen i rigsdagen udviklede sig til en nærmest farceagtig komedie, hvor de politiske modstandere råbte og skreg af hinanden. I dette politiske klima var der ikke mulighed for at opnå politisk enighed, fordi de politiske partier stod stærkt på egne ideer og ikke tænkte på, hvordan Tysklands økonomiske problemer kunne løses.

Ved valgene i 1928-32 havde de to arbejderpartier – Socialdemokratiet (SPD) og Kommunistpartiet (KPD) – tilsammen 37-40% af stemmerne. Begge partier havde arbejderklassen som kernevælgere og havde al indflydelse i de tyske fagforeninger. Ud over fagforeningernes strejkevåben kunne de to arbejderpartier i rigsdagen tilsammen have udgjort en talstærk fløj mod det fremstormende nazistparti. Men de to partier kunne ikke samarbejde.

Dette skyldtes de to partiers forskellige måder at se socialismen på. Socialdemokratiet ønskede at bibeholde det kapitalistiske system, men søgte gennem samarbejde og reformer at nå til bedre forhold for de tyske arbejdere. Kommunisterne derimod ønskede et socialistisk samfund gennem en revolution, som Rusland havde oplevet det i 1917.

Kommunisterne betragtede socialdemokraterne – ikke nazisterne – som arbejderklassens hovedfjende og betegnede socialdemokraterne som "socialfascister". De havde intet tilovers for Weimarrepublikken og demokratiet, som de mente, var mod arbejdernes interesser.

Socialdemokratiets samarbejde med de borgerlige partier betragtede KPD som et forræderi mod arbejderne. SPD fandt det derimod nødvendigt med samarbejde for at opretholde demokratiet og republikken, og da KPD ikke ville samarbejde med socialdemokraterne, måtte SPD samarbejde med de borgerlige partier. Sådan lød deres argumenter.

Men der var kredse inden for både SPD og KPD, der søgte en mere forsonende linie for at opnå en fælles front mod Hitler. Det lykkedes aldrig.

Hitler bliver rigskansler

Efter valget den 6. november 1932 lovede den aldrende rigspræsident, at Hitler kunne blive rigskansler, hvis han kunne skaffe et flertal i rigsdagen bag sig. Det kunne han naturligvis ikke, men Hitler krævede alligevel rigskanslerposten. Både von Papen og von Hindenburg var indstillet på at give efter for Hitlers krav, men her stødte de på

modstand hos chefen for rigsværnet general von Schleicher. Han kunne ikke garantere, at rigsværnet ville stå bag en regering ledet af Hitler.

I stedet blev von Schleicher den 2. december 1932 selv udnævnt til rigskansler. At udnævne en general fremfor en politiker som leder af republikken var i virkeligheden det samme som at skrive Weimarrepublikkens dødsat-

Hitler hilser på præsident von Hindenburg i 1933. Herman Göring og Joseph Goebbels ser til i baggrunden.

rigsværnet
kunne ikke
ille stå bag

cher den 2.
vnt til rigs-
eneral frem-
af republik-
samme som
ens dødsat-

s ser til i bag-

test. Det lykkedes da heller ikke von Schleicher at få flertal bag sin politik, og den 28. januar 1933 bad rigspræsidenten von Papen om at forhandle

med Hitler om dannelsen af en regering. Det resulterede den 30. januar 1933 til udnævnelsen i Adolf Hitler til ny tysk rigskansler.

Tabel 5
Udvalgte partiers valgresultater ved rigsdagsvalgene 1928-32

	Mandater				% af stemmerne			
	20/5 1928	14/9 1930	31/7 1932	6/11 1932	1928	1930	1932	1932
<i>Arbejderpartier</i>								
Socialdemo- kratiet (SPD)	153	143	133	121	29,8	24,5	21,6	20,4
Kommunistiske parti (KPD)	54	77	89	100	10,6	13,1	14,3	16,9
<i>Borgerlige partier</i>								
Tysk demokrat. parti (DDP)	25	20	4	2	4,8	3,5	1,0	1,0
Tysk folkeparti (DVP)	45	30	7	11	8,7	4,9	1,2	1,8
<i>Konservative partier</i>								
Centrum (katolsk)	62	68	75	70	15,4	17,6	16,7	16,2
Nationale folke- parti (DNVP)	73	41	37	52	14,2	7,0	5,9	8,5
NSDAP	12	107	230	196	2,6	18,3	37,3	33,1
Mandater i alt	491	577	608	584				

Befolkningen venter begejstret på Hitlers ankomst i 1933.

6

Nazisterne tager magten, 1933-34

Hitlers overtagelse af rigskanslerposten var blot indledningen til magtovertagelsen. I første omgang havde de konservative givet Hitler ledelsen af en samlingsregering. Formålet var at styre Hitler og føre egen konservativ politik. Det havde von Papen måske også grund til at tro, for NSDAP havde kun 3 (senere 4) ud af regeringens 12 ministerposter. Men han kom til at tage fejl.

Straks efter sin udnævnelse proklamerede Hitler, at nazisterne ville gennemføre en national rejsning og udskrev valg til den 5. marts 1933. Herman Göring var blevet udnævnt til indenrigsminister i den største delstat Preussen og havde derfor kontrol med to trediedele af hele Tysklands politistyrke. Det fik afgørende betydning for den nazistiske magtovertagelse, idet Göring straks afskedigede alle tjenestemænd, der ikke var nazister. I februar oprettede han et hjælpe-politikorps på 50.000 mand, hvoraf 40.000 var SA- og SS-medlemmer. Støttet af dette nazistiske politikorps forberedte nazisterne sig til valgkampen. De havde dog et problem, nemlig at få penge til at finansiere valgkampens omkostninger - blandt andet til at transportere Hitler rundt i hele Tyskland og holde taler. Under valgkampen holdte han 5-6 taler om dagen i forskellige byer.

Valgkampen og storindustrien

Indtil valgkampen i februar 1933 havde den tyske storindustri kun støttet nazisterne i begrænset omfang. Men nu da partiet var Tysklands største og de konservative partier, som storindustrien traditionelt støttede, mistede politisk indflydelse, så virksomhedsejerne fordelte ved at støtte Hitler. Tysklands 25 største virksomhedsejere blev inviteret til Berlin den 20. februar 1933. På dette møde fremlagde Hitler hovedideerne i nazisternes arbejdsmarkedspolitik. Han lovede at skabe stabile forhold på arbejdsmarkedet og økonomisk vækst. Samtidig lovede han at respektere den private ejendomsret. Flere virksomhedsejere havde frygtet, at den nazistiske magtovertagelse ville betyde nationaliseringer som lovet i partiprogrammet. Men Hitlers løfter fik storindustrien til at slutte op om nazisterne, og tilsammen bidrog industrien med cirka 3 millioner mark til den forestående valgkamp. Op gennem 1930'erne var storindustrien en af NSDAP's vigtigste samarbejdspartnere.

Rigsdagsbranden

Midt under valgkampen blev rigsdagsbygningen natten til den 28. februar 1933 sat i brand. Det er aldrig blevet endeligt opklaret, hvem eller hvad der var skyld i branden. Men i forbindelse

med opklaringen blev den hollandske kommunist Marinus van der Lubbe anholdt og dømt som brandstifter. Teorien om, at det var nazisterne selv, der antændte rigsdagen for at få et alibi for at sætte komministerne ud af det politiske spil, er omstridt inden for forskningen. Selv om branden var til fordel for nazisterne, stod de med al sandsynlighed ikke bag ildpåsættelsen. Brandpåsættelsen var van der Lubbes værk uden tilknytning til det tyske kommunistparti. Nazisterne udnyttede imidlertid branden i deres propaganda, idet de beskyldte kommunisterne for at ville indlede et statskup og benyttede anledningen til at gennemføre en lov, der skærpede straffen for politiske forbrydelser. Allerede om morgenen efter branden den 28. februar 1933 udstedte Hitler en nødforordning til "beskyttelse af folk og stat":

"§ 1. Artiklerne 114, 115, 117, 118, 123, 124, 153 i Det tyske Riges forfatning sættes indtil videre ud af kraft. Tilladt er herefter indskrænkning af den personlige frihed, af ytringsfriheden inklusive pressefriheden, af retten til at danne foreninger og afholde møder, indgreb i brev-, post-, telegraf og telefonhemmeligheden, ordre til husundersøgelser og beslaglæggelse såvel som konfiskation af ejendom også ud over de ellers gældende regler.

§ 2. Hvis der i et af landene (: delstaterne) ikke træffes de nødvendige forholdsregler til at genoprette den offentlige sikkerhed og orden, kan rigsregeringen forbigående varetage de beføjelser, der ellers er tillagt dette lands (: delstats) overste autoritet.

§ 3. Autoriteterne inden for landene

(:delstaterne) og kommunerne (kommunesammenslutningerne) skal på grundlag af de i §2 udstedte forordninger inden for deres kompetenceområde adlyde rigsregeringen."

Nødforordningen blev et vigtigt grundlag for Hitlers magtovertagelse, idet de vigtigste demokratiske rettigheder blev sat ud af kraft samtidig med, at delstaternes politiske myndighed blev lagt ind under rigsregeringen.

Med rigsdagsbranden og den massive propaganda rettet mod kommunisterne var der mange tyskere, der mente det var nødvendigt at overlade det fulde politiske ansvar til Hitler for at undgå totalt ragnarok.

Bemyndigelsesloven

Trods den massive propaganda blev valget den 5. marts 1933 ikke helt den succes, som nazisterne havde håbet på. De opnåede ganske vist 43,9% af stemmerne og 288 pladser i rigsdagen, men de større byer blev fortsat domineret af socialdemokrater og de nu fredløse kommunister. Hitler havde ikke forbudt det tyske kommunistparti før valget, hvilket betød, at arbejderstemmerne ved valget blev fordelt på både socialdemokraterne og kommunisterne. Det gav samtidig vælgerne (og omverdenen) indtryk af, at valget var frit og demokratisk.

NSDAP havde altså ikke absolut flertal efter valget, men da man nægtede kommunisternes 81 rigsdagsmedlemmer adgang til rigsdagen fik NSDAP med sine 288 mandater alligevel flertal. Hitler fortsatte derfor som rigskansler, men stadigvæk for en samlingsregering bestående af nazister og konservative ministre.

ne (kommun-
l på grund-
dninger in-
nråde adly-

et vigtigt
overtagelse,
ke rettighe-
idig med, at
lighed blev
n.

den massi-
kommunis-
yskere, der
at overlade
il Hitler for

da blev val-
relt den suc-
åbet på. De
if stemmerne
men de stør-
ret af social-
øse kommu-
budt det tys-
t, hvilket be-
ved valget
demokraterne
gav samtidig
indtryk af, at
sk.

ikke absolut
a man næg-
rigsdagsmed-
gsdagen fik
mandater allige-
derfor som
for en sam-
nazister og

Tabel 6
Udvalgte partiers valgresultat ved
rigsdagsvalget 5. marts 1933

	mandater	% af stemmerne
Socialdemokratiet (SPD)	120	18,3
Kommunistiske parti (KPD)	81	12,3
Tysk demokratiske parti (DDP)	5	0,8
Tysk folkeparti (DVP)	2	1,1
Centrum (katolsk)	73	10,9
Tysk Nationale folkeparti (DNVP)	52	8,0
NSDAP	288	43,9
Mandater i alt	647	

(Rigsdagen havde 1 mandat pr. 60.000 stemmer)

Den absolutte magt faldt i Hitlers hænder, da rigsdagen med to trediedeles flertal vedtog en bemyndigelseslov, som blandt andet gav regeringen ret til at vedtage love uden rigsdagens samtykke. Den demokratiske Weimarforfatning var endelig sat ud af kraft. Kun socialdemokraterne stemte imod bemyndigelsesloven, der blev vedtaget, fordi de borgerlige partier stemte for loven.

Nazistaten i støbeskeen

Efter bemyndigelsesloven var magtovertagelsen i virkeligheden tilendebragt, og udviklingen gik nu slag i slag. Den legale politiske kurs, som Hitler havde valgt i midten af 1920'erne, havde vist sig at være en succes og havde opfyldt sit mål: at bringe nazisterne til magten ad demokratiets vej. Nu lå kampen om magten bag nazisterne, der her-

efter skulle arbejde videre på at bevare den og opbygge nazistaten.

De politiske modstandere – i første omgang socialdemokraterne og kommunisterne – blev sendt i de nyoprettede koncentrationslejre, og 2. maj 1933 blev fagforeningerne opløst og deres formuer beslaglagt. Netop beslaglæggelsen af fagforeningerne var en vigtig økonomisk brik i nazistatens tilblivelse. Hele den nazistiske organisation var en dyr sag at finansiere, blandt andet aflønning af det store apparat af fuldtidsansatte i partioorganisationen og SA. Beslaglæggelsen af fagforeningernes formuer på i alt 184 millioner mark var en betydelig saltvandsindsprøjtning. Hitler lovede de tyske arbejdere bedre arbejdsvilkår og løn og oprettede i stedet for de oprindelige fagforeninger den nazistiske organisation "Den tyske arbejdsfront", hvis leder Robert Ley 2. maj 1933 proklamerede: "Nationalsocialismen sætter arbejder og bonde, håndværker og funktionær, kort sagt alle arbejdende tyskere i centrum for sine tanker og handlinger og derved som et midtpunkt i staten, og profitjægeren og pamperen uskadelliggør den. Hvem var nu den kapitalistlakaj, hvem var den reaktionære, der ville undertrykke dig og berøve dig dine rettigheder? Hine røde forbrydere, som i årtier misbrugte dig, du godmodige, ærlige og brave tyske arbejder, for at kunne gøre dig retsløs og arveløs og med dig hele folket, eller vi, der under uudsigelige ofre og lidelser kæmpede mod djævelske jøders og jødemedløberes vanvid og dumhed? Kun tre måneder med en nationalsocialistisk regering giver dig beviset: Adolf Hitler er din ven! Adolf

Hitler kæmper for din frihed! Adolf Hitler giver dig brød!"

I foråret 1933 brugte nazisterne deres ubegrænsede lovgivningsmagt og kontrol med statsapparatet til at fortsætte forfølgelsen af deres politiske modstandere, og 22. juni 1933 blev socialdemokratiet forbudt på grund af såkaldt statsfjendtlig virksomhed. Derved var den politiske opposition i virkeligheden udsløttet. De andre små og mindre borgerlige partier havde alle støttet vedtagelsen af bemyndigelsesloven. Deres eksistensberettigelse synes at være forsvindende lille, og efter nazistisk pres opløste disse partier sig selv. Kun 5 måneder efter udnævnelsen af Hitler som rigskansler var NSDAP det eneste eksisterende parti i Tyskland.

Den nazistiske revolution fortsatte, idet NSDAP blev gjort til statsparti ved loven "til sikring af enheden mellem stat og parti af 1. december 1933". Etpartistaten var dermed en kendsgerning og centraliseringen af politikken omkring nazistpartiet blev tilendebragt, da man ophævede delstaternes suverænitet og repræsentation i rigsrådet.

Den nazistiske bevægelse

Den nazistiske bevægelse, som kom til magten i januar 1933, bestod af to dele: Partiet NSDAP og den paramilitære gruppe SA. Det var NSDAP med Hitler, der var kommet til magten, og i hele kampen om magten havde SA spillet en aktiv rolle ved forfølgelse af partiets politiske modstandere. Men i virkeligheden kom medlemmerne af partiet og SA fra forskellige samfundslag og havde derfor forskellige interesser i, hvordan magten skulle bruges.

Tabel 7
Medlemmer af NSDAP og SA
1923-1933

	NSDAP	SA
1923	ca. 55.000	
1925	ca. 27.000	
1926	ca. 50.000	
1927	ca. 73.000	
1928	ca.109.000	
1929	ca.176.000	
1930	ca.398.000	60.000
1931	ca.806.000	260.000
1932	ca.1.378.000	471.000
1933 (30. januar)	ca.1.849.000	700.000

Kilde: Lammers: Fascination og forbrydelse, s.54, 87-88

Selvom det er svært at tegne et præcist portræt af, hvem det var, der gik ind i NSDAP og SA, tyder moderne undersøgelser på, at den nazistiske bevægelse var præget af især unge mænd.

En del af forklaringen på, at den nazistiske bevægelse primært blev en bevægelse præget af ungdommen, var, at den arbejdsløshed, som ramte Tyskland efter 1929, især ramte de 14-25 årige. Dertil kom, at nazisternes budskaber og propaganda om et sundt Tyskland slog igennem hos ungdommen, der ved at træde ind i bevægelsens fællesskab var med til at opbygge et nyt Tyskland.

I den tidlige nationalsocialisme var partiet domineret af medlemmer fra den lavere middelstand, hvilket skiftede i takt med partiets kraftige vækst fra 1929.

Sammenlignes partimedlemmernes sociale baggrund med medlemmerne af SA er det tydeligt, at bevægelsen var splittet og derfor havde forskellige interesser (se tabel 10 og 11, side 50-51).

g SA

	SA
10	
10	
10	
10	
10	
10	
10	60.000
10	260.000
10	471.000
10	700.000

delelse, s.54, 87-88

egne et præcist r, der gik ind i derne undersøiske bevægelse mænd. på, at den nært blev en beommen, var, at ramte Tyskamte de 14-25 azisternes budom et sundt hos ungdomind i bevægell til at opbygge lsocialisme var nedlemmer fra hvilket skiftede ftige vækst fra imedlemmernes edlemmerne af bevægelsen var forskellige inter-side 50-51).

Tabel 8
Aldersfordelingen blandt NSDAPs medlemmer (%)

	NSDAP medlemmer			Tyskl. bef.	SPD medl.
	1931	1932	1935	1933	1931
18-30 år	37,6	42,2	35,4	31,1	19,3
31-40 år	27,9	27,8	27,9	22,0	27,4
41-50 år	19,6	17,1	20,8	17,1	26,5
over 50 år	14,9	12,9	15,9	29,8	26,8

Kilde: Hans Gerth: The Nazi Party; its leadership and composition

Tabel 9
Aldersfordelingen blandt SA's medlemmer (%)

	SA medlemmer	
	1929-33 (jan)	1933-1934
under 19 år	17,3	8,7
20-24 år	41,2	38,2
25-29 år	19,1	27,2
30-34 år	9,7	16,1
35-39 år	4,2	5,5
40-44 år	2,7	2,6
over 45 år	5,7	1,7

Kilde: Peter D. Stachura: The Occupational Background of the SA's Rank and File, s.150

SA i gaderne

Rudolf Diels var i tiden omkring den nazistiske magtovertagelse leder af det preussiske politis afdeling for politisk efterretning, det som senere blev Gestapo. Hitler havde ved en regeringsforordning af 22. februar ophøjet SA til en slags hjælpepoliti, hvilket undergravede det eksisterende politis arbejde og den tyske stats retssikkerhed. I den anledning forsøgte Rudolf Diels sammen med

den nazistiske indenrigsminister Göring at få styr på SA og deres terror. I den følgende beretning giver Diels sit syn på SAs aktiviteter i marts 1933: "Ved rigsdagsvalget (i marts 1933) var det forbi med legaliteten. I begyndelsen af marts antog SAs aktiviteter de mest rabiate former. De 60.000 mand i Berlins SA var mere homogent sammensat end andre steder. De var rekrutteret fra storstadens arbejderkvarterer. Den proletariske andel overgik langt andelen af småborger-skabets sønner. Af 12 Standartenführer kom 10 fra arbejderstanden. Landboernes dæmpende indflydelse manglede. Foruden storbyens "slagsbrødre" fandtes der rigtige revolutionære blandt dem. Det forbryderiske element var stærkere repræsenteret end i provinsen. De labile dele af denne borgerkrigsarmé i storbyen var i disse uger efter rigsdagsvalget undergivet alle deres vilde instinkter. Enhver af disse unge fyre havde et gammelt had at gøre op, en regning at gøre op med en kommunist (...) Man kunne ikke knalde den værgeløse modstander ned for fode. Han blev "arresteret". "Afstraffelsen" af kommunisten overlod de til politiet. Hvad havde man fængsler til, om ikke til kommunister! De kom slet ikke på den tanke, at dét at være kommunist for politiet ikke kunne være nogen grund til livslang fængsling; det var jo "deres" politi, der nu endelig stod på deres side, hvor de hørte til. Efter deres kommunistjagter drev de hundredvis af fanger, som de om natten og tidligt om morgenen havde jaget op af deres senge, af deres skure og fra deres sammenkomster, til Alexanderplatz. At gøre det af med kommunismen, at udrydde den, det var SAs mening og mål (...) SA var, i modsætning til partiet,

Tabel 10
NSDAP's sociologiske struktur 1925-33

	NSDAP (for 1930)	Nye medlemmer (1930-33)	Tyskland i alt (1925)
Arbejdere	28,1%	33,5%	45,1%
Selvstændige	34,4%	32,3%	17,4%
heraf:			
a) land – og skovbrug	14,1%	13,4%	6,7%
b) industri og håndværk	9,1%	8,4%	5,5%
c) handel og transport	8,2%	7,5%	3,7%
d) liberale erhverv	3,0%	3,0%	1,5%
Tjenestemænd	8,3%	7,2%	4,3%
heraf:			
a) lærere	1,7%	1,7%	1,0%
b) andre	6,6%	5,5%	3,3%
Funktionærer	25,6%	22,1%	15,9%
Medhjælpende Familiemedlemmer	3,6%	4,9%	17,3%

Kilde: Martin Broszat: Die Machtengreifung, s.51

forberedt til sin magtovertagelse. SA havde ikke behov for nogen homogen ledelse; staben for grupperne afgav eksemplet til efterfølgelse, men ingen befalinger. Men med "stormangrebene" fandtes der faste planer for aktioner i kommunistkvartererne. Enhver SA-mand var i hine martsdage i hælene på fjenden, enhver vidste, hvad han havde at gøre. "Stormangrebene" rensede deres kvarterer. De kendte ikke blot boligene, men havde også lang tid i forvejen udspioneret deres modstanderes smuthuller og samlingssteder. Hvor SAs viden slap op, blev den støttet af en storm af angiverier og en armé af stikkere og meddelere".

De lange knives nat

Efter magtovertagelsen kom den interne diskussion i partiet om det nationale eller socialistiske endnu engang frem. Diskussionen stod mellem to fløje. Den ene var anført af Hitler, der lagde op til en styrkelse af det nationale og en stabilisering af den tyske økonomi. Denne politik fik tilslutning af blandt andet det tyske erhvervsliv. Den anden fløj var anført af Strasser, der ønskede en styrkelse af fagforeningerne og dermed en mere socialistisk politik.

I modsætning til partiet var SA i sommeren 1933 ikke tilfreds med de opnåede resultater. SA ønskede som Strasserfløjen i partiet en socialistisk revolution. Hitler forsøgte at pacificere konflikten

Tabel 11
SA's sociologiske struktur 1929-34

	medlemmer (for 1929-33)	medlemmer (1934)
Arbejdere	84,7%	85,6%
heraf:		
a) ufaglært	13,6%	3,9%
b) faglært	54,8%	51,0%
c) diverse	16,3%	20,7%
Selvstændige	4,2%	4,1%
Tidligere soldater	1,2%	0,2%
Studerende	3,9%	4,0%

Kilde: Tallene er sammensat fra bl.a. Stachura: *The Occupational Background of the SA's Rank and File*

ved at optage SA-lederen – og i den forstand hans største politiske rival – Ernst Röhm i regeringen.

Men Strasser-fløjen og SA – med sine over en million mand – truede Hitlers uindskrænkede magt. SA havde banet vejen for nazisternes magtovertagelse og SA-lederen Ernst Röhm krævede nu at blive øverstbefalende for en samlet folkehær bestående af både SA og rigsværnet. Dertil kom, at Röhm ville den "anden revolution", som betød gennemførelse af partiprogrammets socialistiske punkter. Men Hitler ville alt andet end en socialistisk revolution, nu da han fik støtte fra det tyske erhvervsliv og rigsværnet, der ikke kunne acceptere en socialistisk politik og samlingen af SA og rigsværnet under Röhms ledelse.

Kulminationen på den nazistiske revolution kom, da rigspræsident von Hindenburg var døende hen under sommeren 1934. Hitler frygtede, at rigspræsidentens død ville medføre et præsidentvalg, hvor der blev valgt en præsident, der ikke ville acceptere nazisternes politik. Det gjaldt for Hitler om at opnå

støtte, så han selv kunne blive rigspræsident. Rigsværnet ville gerne støtte Hitlers præsidentkandidatur, hvis SA blev fjernet. Opgøret med SA skete natten mellem den 30. juni og 1. juli 1934 ved den såkaldte "de lange knives nat", hvor hele SA-ledelsen blev myrdet. ("De lange knives nat" er et nazistisk udtryk og kaldes også "Röhm-affæren"). SA var derved definitivt sat ud af spillet om magten inden for den nazistiske bevægelse.

SA fortsatte med at eksistere, men uden egentlig politisk kraft. Til gengæld blev rigsværnet betydeligt styrket som følge af de lange knives nat, idet rigsværnet nu stod som Tysklands betydeligste militære styrke.

Hitler bliver rigspræsident

Med rigsværnets støtte vedtog regeringen den 1. august 1934 en lov, der forenede rigskanslerens og rigspræsidentens beføjelser: "Rigspræsidentens embede forenes med rigskanslerens. Som følge heraf overgår de beføjelser, rigspræsidenten hidtil har haft, til Føreren og Rigskansleren, Adolf Hitler". Loven trådte i kraft dagen efter ved von Hindenburgs død.

På mindre end 2 år havde nationalsozialisterne gennemført "den nationale rejsning" og opbygget den totalitære nazistiske forerstat med magten centraliseret omkring statens ubestridte leder: Adolf Hitler.

Ét-partistaten

Efter de lange knives nat fik SS fuld kontrol over politiet, og varetog den politiske kontrol i Det tredje Rige.

I april 1933 vedtog rigsdagen en lov, der udelukkede politiske modstandere

Hitler og SA-lederen Röhm hilses velkommen til partisammenkomsten „Das Harzburger Treffen“ i Bad Harzburg i oktober 1931.

fra offentlige og statslige stillinger. De udrensede embedsmænd blev erstattet af nazister. Også lovgivningsmagten var totalt domineret af nazistpartiet efter forbudet mod de politiske partier i sommeren 1933. Men den tyske regering bestod helt frem til 1937 også af ikke-nazistiske ministre. Økonomi-, finans-, udenrigs- og forsvarsministerne var konservative politikere.

Ensretningen af den statslige og kommunale forvaltning blev tilendebragt i februar 1934, da de tyske delstaters selvbestemmelsesret blev ophævet, og Tyskland blev inddelt i en række *gaue*, der hver blev ledet af en *gauleder*. *Gaulederen* kan sidestilles med en borgmester. Han blev dog ikke folkevalgt, men der-

imod udpeget direkte af Førerens. Man kan forestille sig, hvilken effekt det ville have på det danske samfund, hvis den danske regering udpegede alle landets borgmestre.

Princippet om at adskille den lovgivende, udøvende og dømmende magt, som vi kender det i vores moderne demokratier, satte nazisterne også ud af kraft. De udrensede dommerstanden, idet de udskiftede og erstattede dommerne med medlemmer af partiet, der nu kunne dømme, som partiet ønskede det. Domstolene blev derfor et vigtigt politisk instrument for nazistaten.

Göring havde som indenrigsminister i Preussen haft held til at udrense politikorpsen i Tysklands største delstat allere-

de inden magtovertagelsen var fuldbyr- det. De nyindsatte nazistiske gauleitere fulgte nu dette eksempel, og i lobet af 1933 var det tyske politi nazificeret.

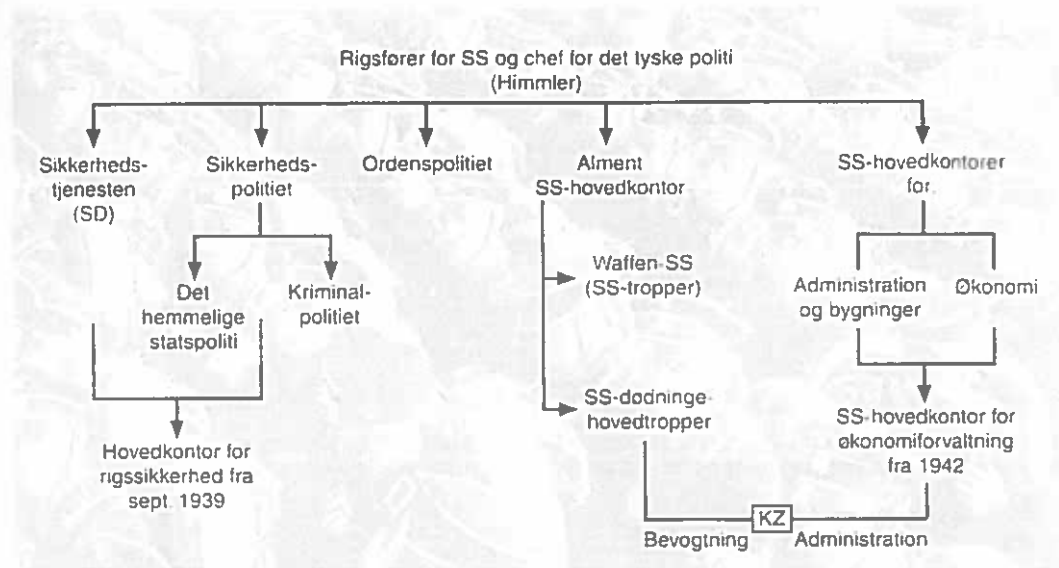
I april 1933 dannede Göring Gestapo (Geheime Staatspolizei), der hurtigt udviklede sig til en stat i staten, hvilket især blev tilfældet efter Himmlers udnævnelse til rigsfører for SS og det tyske politi i 1936.

Troskabsed til Hitler

Rigsværnet bestod efter 1935 af tyske værnepligtige soldater og var derfor ikke underlagt nazistpartiet. Men efter Hitler overtog præsidentposten i 1934 Tyskland, men til Hitler personligt: og derved blev fører, aflagde de tyske soldater ikke længere troskabsed til

“Med Gud som vidne sværger jeg højt og helligt, at jeg betingelsesløst vil adlyde Det tyske Riges og folks fører, værnemagtens øverstbefalende, Adolf Hitler, og at jeg som tapper soldat til enhver tid vil være parat til at sætte mit liv på spil for denne ed.”

Eden var et velegnet middel til at slå bro til gamle traditioner og især til at binde en del tøvende officerer til nationalsocialismen. Samtidig blev edsaflæggelsen en hindring for de militærfolk, der senere gik ind i modstandsbevægelsen. De kunne ikke udføre et attentat, mod en mand de havde aflagt direkte ed til (se kapitel 14). Der var sikkert også mange tyske soldater og officerer, der brugte edsaflæggelsen som undskyldning for at kæmpe for nazismen.

Med hensyn til kontrol og overvågning oplevede den tyske befolkning en total forandring efter nazisternes magtovertagelse. Kontrollen blev varetaget af SS, der efter 1934 fuldstændig havde overtaget politiet.

NAZISTISK IDEOLOGI

Tekster til kapitel 3 og 4

TEKST 5

Partiprogrammet "De 25 punkter"

På et møde i Hofbräuhaus i München den 24. februar 1920 fremlagde Hitler DAPs nye partiprogram. Programmet kan ses som en tidlig tilkendegivelse af, hvad nazisterne ønskede med fremtidens Tyskland. I august 1920 ændredes partinavnet til NSDAP

Det tyske Arbejderpartis program er et tidsprogram. Forerne nægter at opstille nye mål, når man har nået de i programmet nævnte, dersom dette kun har til hensigt at muliggøre partiets videre eksistens ved en kunstigt opflammet utilfredshed i masserne.

1. Vi kræver, at alle tyskere sluttes sammen i et Stortyskland på grundlag af folkenes selvbestemmelsesret.

2. Vi kræver, at det tyske folk bliver ligeberettiget med andre nationer, at fredstraktaterne fra Versailles og St. Germain (: fredsftalen med Østrig 1919) annulleres.

3. Vi kræver land og jord (kolonier) til at ernære vort folk og til bosættelse for vort befolkningsoverskud.

4. Kun folkefæller kan være statsborgere. Folkefælle er kun den, der har tysk blod i årerne uden hensyntagen til konfession (: trossamfund). Det er derfor umuligt for en jøde at være folkefælle.

5. Den, der ikke er statsborger, må kun kunne leve i Tyskland som gæst

og må være undergivet fremmedloven.

6. Kun statsborgere må have ret til at bestemme over statens ledelse og love. Derfor kræver vi, at ethvert offentligt embede uanset dets beskaffenhed, det være sig inden for riget, landene eller kommunerne, kun må beklædes af statsborgere. Vi bekæmper det korrupte parlamentsroderi ved besættelse af stillinger ud fra partianskuelser alene uden hensyntagen til karakter og evner.

7. Vi kræver, at staten i første række forpligter sig til at sørge for statsborgernes erhvervs- og livsmuligheder. Såfremt det ikke er muligt at ernære hele statens befolkning, skal borgere fra andre nationer (ikke-statsborgere) udvises af riget.

8. Enhver yderligere indvandring af ikke-tyskere bør forhindres. Vi kræver, at alle ikke-tyskere, som er indvandret i Tyskland efter den 2. august 1914, straks skal tvinges til at forlade riget.

9. Alle statsborgere skal have samme rettigheder og samme pligter.

10. Enhver statsborgers første pligt må være at virke, åndeligt eller legemligt. Den enkeltes virke må ikke være i modstrid med den almene interesse, men må være til nytte for alle inden for fællesskabets rammer. Derfor kræver vi:

11. At indkomster uden arbejde og indsats bringes til ophør, at renteslaveriet brydes.

12. Med henblik på de uhyre ofre af gods og blod, som enhver krig kræver af folket, skal personlig berigelse ved krig betegnes som en forbrydelse mod folket. Vi kræver derfor øjeblikkelig inddragelse af penge tjent på krigen.

13. Vi kræver, at alle virksomheder (i trusts), som allerede er blevet socialiseret, skal nationaliseres.

14. Vi kræver tantieme (: procentvis andel i virksomhedens overskud) på alle storvirksomheder.

15. Vi kræver en storstilet udbygning af alderdomsforsorgen.

16. Vi kræver, at der skabes en sund, levedygtig middelstand, at stormagasiner straks overgår til kommunernes eje, og at de udlejes til billige penge til små næringsdrivende, at man tager mest mulig hensyn til alle små næringsdrivende ved leveringer til stat, land eller kommune.

17. Vi kræver en jordreform, der er tilpasset vore nationale forudsætninger, gennemførelse af en lov til vederlagsfri ekspropriation af jord til formål, der tjener det fælles bedste. Afskaffelse af grundskatter og umuliggørelse af enhver jordspekulation.

18. Vi kræver, at der fares hensynsløst frem mod dem, der ved deres virke skader det almene vel. Nedrige forbrydere mod folket, ågerkarle, fidusmagere o.s.v. skal straffes med døden uden hensyn til konfession eller race.

19. Vi kræver, at romerretten, som står i den materialistiske verdensordens tjeneste, erstattes af et retssystem bygget på tyske principper.

20. For at gøre det muligt for enhver dygtig og flittig tysker at erhverve sig højere uddannelse og derved at rykke ind i en ledende stilling må staten drage omsorg for, at hele folkeuddannelses-

apparatet udvides væsentligt. Studieplanerne ved samtlige læreanstalter skal tilpasses det praktiske livs krav. Så snart børnene begynder at fatte det, må skolen tilstræbe, at de får forståelse af statstanken (samfundslære). Vi kræver, at fattige forældres børn, der viser specielle anlæg, bliver uddannet på statens regning uden hensyntagen til forældrenes stand og erhverv.

21. Staten må sørge for at fremme folkesundheden ved at beskytte såvel moder som barn, ved at forbyde, at børn anvendes i arbejdet, ved at sørge for legemlig dygtiggørelse, ved at gøre det lovpligtigt at dyrke gymnastik og drive sport, ved kraftigt at støtte samtlige foreninger, der har til formål at uddanne ungdommen legemligt.

22. Vi kræver, at den hvervede hær afskaffes, og at der oprettes en folkehær.

23. Vi kræver, at man ad lovgivningens vej sætter ind mod bevidst politisk løgn og dennes udbredelse gennem pressen. For at gøre det muligt at skabe en tysk presse kræver vi, at:

a) samtlige ledere og medarbejdere på tysksprogede aviser skal være statsborgere

b) ikke-tyske aviser skal have statens specielle tilladelse til at udkomme. De må ikke trykkes på tysk.

c) al økonomisk medejerskab i tyske aviser eller indflydelse på samme fra ikke-tyskeres side forbydes ved lov, og kræver som straf for overtrædelse heraf, at en sådan bladvirksomhed standses, og at de ikke-tyske, som arbejder på den, straks udvises af landet. Aviser som går imod det fælles vel, skal forbydes. Vi kræver, at lovgivningsmagten skrider ind mod kunst- og litteraturretninger, der virker undergravende på vort folk, samt at arrangementer, der

ligt. Studieanstalter skal kræves. Så snart det, må skøforståelse af). Vi kræver, der viser spejlet på statens til forældre-

at fremme folket såvel modbyde, at børn t sørge for le- l at gøre det astik og drive : samtlige for- il at uddanne

hvervede hær s en folkehær. ad lovgivning- evidst politisk felse gennem uligt at skabe at:

medarbejdere kal være stats- al have statens udkomme. De

erskab i tyske på samme fra les ved lov, og trædelse heraf, nhed standses, m arbejder på landet. Aviser vel, skal forby- givningsmagten - og litteratur- dergravende på ngementer, der

støder an mod foranstående krav, aflyses.

24. Vi kræver frihed for alle religiøse bekendelser i staten, for så vidt de ikke rummer en fare for denne eller virker anstødelig mod den germanske races opfattelse af sædelighed og moral. Partiet som sådant repræsenterer et positivt kristent standpunkt uden i religiøs henseende at binde sig til én bestemt bekendelse. Det bekæmper den jødisk-materialistiske ånd i og uden for os og er overbevist om, at vort folk kun varigt kan komme sig indefra på dette grundlag:

Det almene vel er vigtigere end enkeltpersoners vel.

25. For at kunne gennemføre alt dette kræver vi: at der skabes en stærk centralmagt i landet. At det politiske centralparlament har ubetinget autoritet over hele riget og over alle dets organer.

At der oprettes korporationer (: sammenslutninger) og erhvervskamre, som kan gennemføre de love, staten har udstedt i de enkelte forbundsstater.

Partiets førere lover at gå ind for at gennemføre foranstående punkter hensynsløst og om nødvendigt at give deres liv for det.

TEKST 6 Hitler om det "Nationale" og "Sociale"

I en tale den 12. april 1922 fremlagde Hitler sit syn på begreberne "national" og "social", der begge spiller en central rolle i såvel partinavnet som partiets politiske visioner. Her følger et uddrag af talen.

Der findes i denne mægtige kamp kun to muligheder: enten sejrer den ariske side eller den tilintetgøres og jøden sejrer.

Det er på baggrund af denne blodigtalvorige erkendelse, vi har grundlagt vor bevægelse. To grundsatninger indskrev vi dengang i vore hjertes. For det første: at koncentrere bevægelsen om denne yderst nøgterne erkendelse, og for det andet: at udbrede denne erkendelse med den mest hensynsløse sandfærdighed.

Men denne erkendelse viser os først og fremmest en række af de vigtigste principper for vor unge bevægelse, som vi tiltror så store muligheder.

For det første: "National" og "social" er identiske begreber. Ved grundlæggelsen af bevægelsen besluttede vi at kalde den "nationalsocialistisk". Vi sagde til os selv, at "national" i allerførste række betyder at handle i grænseløs, altomfattende kærlighed til folket og – om fornødent – også at dø for det.

Altså betyder det at være social at opbygge staten og folkefællesskabet sådan, at hver enkelt virker for folkefællesskabet og følgelig også må være overbevist om dets godhed og ærlige redelighed for at kunne dø for det.

For det andet sagde vi til os selv: Der findes ikke og kan ikke findes klasser. Klasse betyder kaste, og kaste betyder race. I Indien findes der kaster – ja, dér er det muligt, dér var der engang ariere og mørke urinbyggere. Sådant var det også i Ægypten og også i Rom. Men hos os i Tyskland, hvor alle, der overhovedet er tyskere, har samme blod og samme øjne og taler samme sprog, dér kan der ikke findes klasser, dér findes kun ét folk og ikke andet. Selvfølgelig anerkender vi, at der må og vil findes "stænder" – ja, urmagerens stand fx og de hårdt arbejdendes, malernes, teknikernes, ingeniørernes, embedsmændenes osv. Ja, stænder kan der findes.

Men hvad stænderne end har at ud- kæmpe med hinanden om udligning af deres økonomiske betingelser, så må deres kamp og kløften mellem dem dog aldrig blive så stor, at racebåndene bryder derved.

Og hvis De nu siger: Men der må dog være forskel mellem de ærligt arbejdende og dogenigterne (: driverterne). Ja! Det er den forskel, der ligger i den enkeltes opfyldelse af det arbejde, han er forpligtet til. Arbejde skal være det store bindeled, men også den store kløft. Dronen er alles fjende. Men de skabende, lige meget om det er åndens eller håndens arbejdere, det er vor stats adel, det er det tyske folk!

Ved arbejde forstår vi udelukkende den virksomhed, som er til nytte for den enkelte, men på ingen måde skader fællesskabet, ja, som tværtimod hjælper med til at opbygge det. Og da var vi for det tredje klar over, at denne måde at opfatte arbejdet på ligger i en drift, der udspringer af vor race, af vort blod. Vi sagde til os selv, at racerne er forskellige, og at enhver af dem udviser bestemte tendenser, der svarer til dens fornødenheder. Men disse tendenser viser sig måske klare i indstillingen til begrebet arbejde.

Arieren opfatter arbejdet som grundlag for opretholdelsen af folkefællesskabet, jøden som middel til at udbytte andre folk. Jøden arbejder aldrig som produktivt skabende, medmindre han har udsigt til at blive hersker. Han arbejder uproduktivt som benytter og nyder af andre folks arbejde (...) Det vil sige: Han ødelægger, og han må ødelægge, fordi begrebet samfundsskabende arbejde er ham fuldkommen fremmed. Og så spiller det ingen rolle, om den enkelte jøde er "hæderlig" el-

ler ikke. Han har det karaktertræk i sig, som naturen har givet ham, og han kan aldrig frigøre sig fra det. For os er han skadelig. Om han er det bevidst eller ikke, kommer ikke os ved.

For det fjerde var vi klar over, at økonomisk blomstring er uadskilleligt forbundet med politisk frihed, og at illusionen om "internationalisme" derfor straks må falde til jorden. Vi erkendte, at politisk frihed kun kan være en følge af magt og magt kun et udslag af vilje. Et folks vilje til magt må derfor styrkes med lidenskabelig iver. Og således erkendte vi for det femte, at vi som nationalsocialister og medlemmer af Det tyske arbejder- eller arbejdende Parti principielt må være de mest fanatiske nationalister. Vi erkendte, at staten kun kan blive et paradys, hvis folket kan råde frit i den som et paradys. Men at en slavestat aldrig vil være paradys, men evig og altid kun helvede og koloni. Men så begreb vi for det sjette, at magt kun er mulig, hvor der er kraft, og at kraft ikke ligger i det døde tal, men udelukkende i energi. Selv det mindste mindretal kan skabe det største, hvis det er bevæget af den fyrigste, mest lidenskabelige vilje til dåd. Verdenshistorien blev altid skrevet af minoriteterne.

Og som det sidste: Er sandheden endelig erkendt, så er den dog værdiløs, så længe den ubændige vilje til at omsætte den til handling mangler!

TEKST Kamp

*I det
(1925)
for så
det d
gjorde
andre
spillea
Dennu
lisme,
stående
derim
folkefø*

Ethve
samn
til fir
ulvin
omst.
dette
tvang
ring
turer
og d
at d
plant
ker
hed;
mod
fjenc
D
Et
lige
mell
vil a
stå
race
foræ
den
korr
moc
stric

ophavsmand til disse ytringer og udyder.

Den tyske nations genrejsning kan ikke længere ske uden den klareste erkendelse af raceproblemet, og dermed af jodespørgsmålet.

Racespørgsmålet giver ikke blot nøglen til verdenshistorien, men også til den menneskelige kultur i det hele taget.

TEKST 8 Førerens autoritet

Nazisternes folkefællesskab var uforeneligt med demokratiet, der ifølge Hitler var et jødisk komplot mod tyskerne (og det øvrige Europa). I stedet ønskede Hitler et autori-

tært og centralistisk styre med enfører, der havde det fulde ansvar i staten. Det følgende uddrag stammer fra Mein Kampf (1925).

Staten skal i sin organisation – fra den mindste i kommunen til det samlede riges øverste ledelse – have personlighedsprincippet lagt fast.

Der skal ikke være nogen majoritetsafgørelser, men kun ansvarlige personer, og ordet "råd" bliver atter fort tilbage til sin oprindelige betydning. Enhver mand skal have rådgivere ved sin side, men én mand træffer afgørelsen.

Den grundsætning, der i sin tid gjorde den prøjsiske hær til det tyske folks vidunderligste redskab, skal i

Hitler i spidsen for sin stab i Bad Harzburg under valgkampen i 1930.

overført betydning engang i fremtiden blive grundsætningen for opbygningen af hele vor statsopfattelse: enhver førers autoritet nedefter og ansvarligheden opefter.

Heller ikke til den tid vil man kunne undvære de korporationer (: sammenslutninger), vi nu betegner som parlamenter. Disse rådsforsamlinger skal rådslå, men kun én kan og skal bære ansvaret, og kun denne ene skal have myndighed og ret til at befale.

Parlamenterne er i sig selv nødvendige, fordi de gode hoveder jo fremfor alt dér har mulighed for langsomt at gøre sig gældende, hvorefter man kan overdrage dem særligt ansvarsfulde opgaver.

Man får derved følgende billede:

Den nationale stat har – lige fra kommunen og op til rigets ledelse – ikke nogen repræsentation, der tager nogen som helst beslutning ved majoritet, men kun rådgivende korporationer, som står ved den til enhver tid valgte førers side og bliver sat i arbejde af ham, således at de efter behov selv igen kan overtage et ubetinget ansvar på visse områder, ligesom føreren eller formanden for korporationen i det store selv har.

Den nationale stat tåler principielt ikke, at man i spørgsmål, der drejer sig om særlige, f.eks. økonomiske interesser, spørger mennesker til råds, der hverken på grundlag af deres opdragelse eller virksomhed kan forstå noget af sagen. Den inddeler derfor fra begyndelsen sin organisation i politiske og erhvervsmæssige kamre.

For at garantere et frugtbart samarbejde mellem disse står der altid et særligt senat over dem.

Der skal aldrig foretages nogen afstemning hverken i kammer eller senat. Det er arbejdsinstitutioner og ikke afstemningsmaskiner. Det enkelte medlem har en rådgivende stemme, men aldrig en bestemmende. Denne tilkommer udelukkende den til enhver tid ansvarlige formand.

Dette princip ubetinget at forbinde absolut ansvarlighed med absolut autoritet vil lidt efter lidt opelske en udsøgt samling førere, som ville være ganske utænkelig i den ansvarsløse parlamentarismes tidsalder.

Dermed bliver nationens statsforfatning bragt i overensstemmelse med den lov, som den allerede på det kulturelle og økonomiske område skylder sin storhed.